

ŽILINSKÁ UNIVERZITA V ŽILINE

ELEKTROTECHNICKÁ FAKULTA

BAKALÁRSKY PROJEKT

DANIEL ADAMKOVIČ

Návrh a konštrukcia dvojkolesového balansujúceho robota

Vedúci práce: Ing. Dušan Nemec, PhD

Evidenčné číslo: Evidenčné číslo práce

Žilina, 2019

ŽILINSKÁ UNIVERZITA V ŽILINE

ELEKTROTECHNICKÁ FAKULTA

BAKALÁRSKY PROJEKT

DANIEL ADAMKOVIČ

Návrh a konštrukcia dvojkolesového balansujúceho robota

Študijný odbor: 5.2.14 Automatizácia

Školiace pracovisko: Žilinská univerzita v Žiline, Elektrotechnická fakulta

Katedra riadiacich a informačných systémov

Vedúci práce: Ing. Dušan Nemeč, PhD

Konzultant: Titul, konzultant práce

Žilina, 2019

Namiesto tejto strany treba vložiť zadanie záverečnej práce!

Do elektronickej verzie práce vložte **oskenované podpísané** zadanie záverečnej práce, napr. vo formáte pdf alebo ako obrázok zväčšený na celú veľkosť papiera.

Abstrakt

Abstrakt obsahuje informáciu o cieľoch práce, jej stručnom obsahu a v závere abstraktu sa charakterizuje splnenie ciela, výsledky a význam celej práce. Abstrakt sa píše súvisle ako jeden odsek a jeho rozsah je spravidla 100 až 500 slov.

Kľúčové slová: robotika, mikropočítač, riadenie, regulácia

Abstract

In this place insert the text of the abstract in English or another foreign language. Sem vložte text abstraktu v angličtine, prípadne v inom cudzom jazyku.

Keywords: robotics, microcomputer, control, regulation

OBSAH

Zoznam skratiek	vii
Slovník pojmov	viii
1 Úvod	1
2 Prehľad existujúcich metód riadenia pre Dvojkolesové balansujúce roboty	2
2.1 Lineárne regulátory	3
2.1.1 PID	3
2.1.2 LQR	7
2.2 Zhrnutie a výber regulátora	11
3 Analýza dynamiky balansujúceho robota	13
3.1 Model kolesa	13
3.2 Model šasi	15
4 Návrh a realizácia konštrukcie dvojkolesového robota	18
4.1 Zoznam použitých komponentov	19
4.1.1 Napájanie	19
4.1.2 Pohon	20
4.1.3 Komunikácia - Bluetooth modul	23
4.1.4 Senzory	24
4.1.5 Riadiaci počítač - Arduino MEGA	25

4.2	Návrh a výroba šasi robota	27
4.3	Návrh a výroba ovládača robota	30
5	Návrh a implementácia riadiaceho systému robota.	33
5.1	Štruktúra RS robota	33
5.2	Implementácia riadiaceho systému	35
	Zoznam použitej literatúry	38
	Prílohová časť	40
A	Zieger-Nicholsova tabuľka	I
B	Schéma shieldu	II
C	Diagram programu	III
D	Výstup z enkodéra	IV

ZOZNAM OBRÁZKOV

2.1	Zapojenie PID	4
2.2	Štruktúra PID regulátora	4
2.3	Stavový priestor - diagram	8
2.4	Stavový priestor - spätná väzba	9
3.1	Model kolesa	14
3.2	Model šasi	15
4.1	Schematické zapojenie komponentov	19
4.2	Li-ion batéria	20
4.3	Spínaný napäťový regulátor kompatibilný s LM2596	21
4.4	Platforma s motormi	22
4.5	H-mostík komaptibilný s L298	23
4.6	Servo motor HJ S3315D	23
4.7	HC05-Bluetooth modul	24
4.8	MPU6050	25
4.9	Arduino MEGA	26
4.10	Vizualizácia robota v programe Fusion 360	27
4.11	Balansujúci robot s osadenými motormi	28
4.12	Osadenie komponentov	29
4.13	Schéma shieldu pre Arduino	31
4.14	Ovládač balansujúceho robota	32

5.1	Schematické zapojenie PID regulátorov	33
5.2	Znázornenie závislosti medzi striedou a napäťím	34
5.3	Podrobná schéma RS robota	37
B.1	Schéma shieldu pre Arduino	II
C.1	Diagram programu.	III
D.1	Výstup z kanálov enkodéra	IV

ZOZNAM TABULIEK

A.1 Zieger-Nicholsova tabuľka	I

ZOZNAM SKRATIEK

FPS počet snímok za sekundu (angl. frames per second), s. 35

LQR logaritmicko-kvadratický regulátor (angl. logarithmic quadratic regulator), s. 3

PID proporčno derivačný integračný regulátor (angl. proportional integral derivative regulator), s. 3–6

PWM pulzne šírková modulácia (angl. pulse width modulation), s. 36

RS Označenie riadiaceho systému robota, s. 33–37

SLOVNÍK POJMOV

Slovník pojmov: Slovník pojmov je nepovinný. Na jeho odstránenie stačí zmazať všetky zadefinované pojmy v súbore modules/abbterms.tex.

Triedenie: Pojmy v slovníku sa automaticky triedia podľa abecedy. Ale pozor: triedenie sa deje prvého argumentu makra `DeclareAcronym` – nie podľa poľa `short`.

Viskozita: Fyzikálna veličina, miera odporu tekutiny deformovať sa pod vplyvom šmykových (tangenciálnych) napäťí. Preja-

vuje sa vnútorným trením.

Zhlukovanie: Trieda metód strojového učenia, ktoré v daných dátach hľadajú zhluky.

Hierarchické zhlukovanie

Metódy zhlukovania, kde rozdelenie do zhlukov má hierarchickú štruktúru.

Fuzzy c-means zhlukovanie

Verzia algoritmu k-means pre fuzzy zhlukovanie.

1 | ÚVOD

Dvojkolesové balansujúce roboty predstavujú vrámci robotických systémov zaujímavú skupinu robotov, ktorá účelovo predstavuje kompromis medzi klasickými, inherentne stabilnými systémami na kolesách a bipedálnymi robotmi napodobňujúcimi spôsob chôdze ľudí.

Avšak kým klasické viac-kolesové roboty sa vyznačujú výbornými vlastnosťami ako v oblasti stability tak aj rýchlosťi pohybu, takéto riešenia je náročné implementovať ak existuje požiadavka aby sa robotický systém veľkostne a tvarovo podobal človeku. S rastúcou výškou systému je následne potrebné zväčšovať aj veľkosť podvozku a udržiavať ťažisko čo najbližšie zemi aby systém zostal pri pohybe stabilný. Takýto robot sa ale stáva masívnejším, čo môže predstavovať problém hlavne pri pohybe v interiéroch.

Naproti tomu návrh, naprogramovanie a implementovanie robotických systémov s umeľmi nohami je v súčasnosti stále problém. Tieto systémy sa tak často javia ako príliš pomalé, ťažkopádne a nespoľahlivé na nasadenie v blízkosti ľudí.

Koncept balansujúceho robota v sebe spája ako výhody vyplývajúce z pohybu na kolesách, tak aj možnosť navrhnúť konštrukčne jednoduchý systém, ktorý do značnej miery kopíruje anatómiu človeka. Toto riešenie sa javí ako značne výhodné hlavne v rýchlo sa rozvíjajúcej oblasti spoločenských robotov, ktorí sú takto schopní vykonávať mnoho činností v prostrediach navrhnutých pre pohyb ľudí.

V tejto práci sa budeme zaoberať návrhom, analýzou a konštrukciou práve takéhoto modulárneho, balansujúceho robota, na ktorom demonštrujeme vyššie popísané vlastnosti.

2 | PREHĽAD EXISTUJÚCICH METÓD RIADE-NIA PRE DVOJKOLESOVÉ BALANSUJÚCE ROBOTY

Balansujúci robot predstavuje z mechanického hľadiska inherentne nestabilnú sústavu, ktorú je pre to, aby bol takýto robot v praxi použiteľný, potrebné stabilizovať pomocou regulátora. V už existujúcich prácach sa stretávame s rôznymi druhmi implementovaných regulátorov a je teda namiesto uviesť aspoň niektoré z najčastejšie používaných. V nasledujúcej časti práce sa teda budeme zaoberať stručným popisom v praxi používaných regulátorov a uvedieme ako sme sa rozhodovali pri výbere regulátora my.

Vo všeobecnosti môžeme ako regulátor označiť každé zariadenie, ktoré v systéme zabezpečuje udržiavanie určitých fyzikálnych veličín na stanovených úrovniach. V priebehu regulácie sa pravidelne zistuje skutočný stav objektu a porovnáva sa s požadovaným. Regulátor následne upravuje stav systému tak, aby bol dosiahnutý požadovaný cieľ.

Jedným zo základných spôsobov rozdelenie regulátorov je na lineárne a nelineárne regulátory. Lineárne regulátory sú určené na riadenie sústav, ktorých prenosové funkcie sa vyznačujú tým, že pre ne platí princíp homogenity a superpozície. Pokiaľ chceme použiť takýto regulátor na riadenie nelineárnej sústavy, t.j. sústavy, pre ktorú neplatí princíp homogenity alebo superpozície, bude takýto regulátor pracovať korektnie len ak sústava zotrvá v okolí bodu, kde je možné nájsť jej lineárnu approximáciu. Tento proces sa nazýva linearizácia.

Pri nelineárnych regulátoroch táto potreba linearizácie odpadá, keďže regulátory tohto typu dokážu pracovať aj s nelineárnymi sústavami. Nevýhodou práce s nelineárnymi sústavami je ale vyššia náročnosť riešenia nelineárnych diferenčných rovníc. Práve kvôli tomuto

problému existuje v praxi tendencia radšej hľadať spôsoby ako čo najpresnejšie reprezentovať nelineárne systémy lineárnymi diferenčnými rovnicami a následne použiť na ich riadenie lineárny regulátor. Je ale nutné ešte podotknúť, že reálne sa pri zohľadnení všetkých vonkajších vplyvov každá sústava javí ako nelineárna.

Štúdiom prác, ktoré už boli napísané na tému riadenia dvojkolesového balansujúceho robota sme zistili, že medzi regulátory, ktoré sú najčastejšie pre túto úlohu používané patria lineárne regulátory:

1. PID (Proportional Integral Derivative Regulator;PID)
2. LQR (Linear Quadratic Regulator;LQR)

Práve týmito regulátormi sa teda budeme zaoberať v ďalšej podkapitole, no pre úplnosť ešte uvedieme, že vrámci nelineárnych regulátorov sa ako vhodné javia najmä Fuzzy PID a umelé neurónové siete.

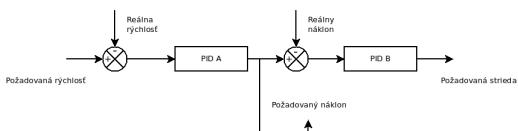
2.1 Lineárne regulátory

V tejto časti práce zhrnieme základné poznatky o niektorých vybraných typoch lineárnych regulátoroch. Uvedieme výhodné a nevýhodné vlastnosti jednotlivých regulátorov a v závere zhodnotíme, ktorý sa pre naše potreby javí ako najvhodnejší.

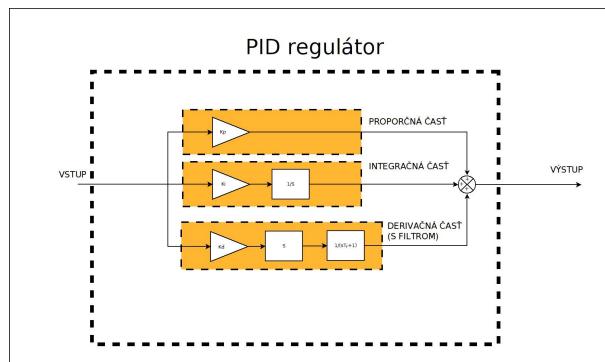
2.1.1 PID

PID regulátor je v praxi najčastejšie používaný regulátor, pričom uplatnenie nachádza pri riadení veličín ako sú napríklad: teplota, tlak, priesvitok, poloha, atď. Medzi jeho výhodné vlastnosti patrí najmä robustnosť, jednoduchosť implementácie a možnosť manuálneho naladenia bez potreby použitia zložitých výpočtových techník. Schematické znázornenie jeho zapojenia v ovláanej sústave je na Obr. 2.1

Zo schémy je zrejmé, že na vstup privádzame požiadavku na výstup sústavy a od tej následne odčítavame reálne nameranú hodnotu na výstupe (spätná väzba). Takto získavame chybovú veličinu $e(t)$, ktorá vyjadruje nakoľko sa reálna hodnota na výstupe líši od tej požadovanej. Práve s touto chybou ďalej pracuje PID regulátor.

Obr. 2.1: Zapojenie PID

Obr. 2.2: Štruktúra PID regulátora

Samotný PID regulátor pozostáva z troch častí, ktoré mu zároveň dávajú jeho názov: proporčnej (P), integračnej (I) a derivačnej (D). Každá s týchto časťí iným spôsobom reaguje na vstup do PID a proces ladenia tak pozostáva z nastavenia príslušných parametrov (opísaných nižšie) pre jednotlivé tieto časti. Kombináciou rôznych hodnôt parametrov je možné regulátor nalaďiť tak, aby podľa potrieb používateľa kontroloval výstupnú veličinu.

Vychádzajúc z blokovej schémy na Obr. 2.2 môžeme podrobne opísť súčasti, z ktorých pozostáva PID.

Proporčný člen pozostáva zo zosilňovača, ktorý má na svojom výstupe K_p násobok chyby $e(t)$. V praxi to teda znamená, že ak je reálny výstup regulovanej sústavy voči požiadavke značne veľký → chyba je veľká a záporná, teda proporčný člen reaguje veľkým záporným výstupom. Tento následne zníži veľkosť výstupu a teda aj odchýlku od požadovanej hodnoty. Matematicky je možné vyjadriť výstup proporčného člena ako:

$$u_p(t) = K_p e(t) \quad (2.1)$$

kde $u_p(t)$ predstavuje výstup a $e(t)$ chybu na vstupe člena v čase t .

Prípadne je ešte možné použiť vyjadrenie v Laplaceovej rovine vo forme prenosovej funkcie:

$$\frac{U_p(s)}{E(s)} = K_p \quad (2.2)$$

kde $U_p(s)$ je výstup a $E(s)$ chyba, vyjadrené v Laplaceovej rovine.

Integračný člen reaguje na súčet chýb, naakumulovaných od spustenia regulátora. Tento súčet je následne vynásobený konštantou K_i a prenesený na výstup integračného bloku. Hlavnou výhodou integračnej časti je, že umožňuje PID reagovať aj na veľmi malé konštantné chyby, ktoré by proporčný člen inak neboli schopný korigovať. Aj tá najmenšia chyba voči požiadavke sa totiž procesom integrovania hromadí, až kým je výstup integračného člena dostatočný na jej skorigovanie.

Matematické vyjadrenie integračného člena je:

$$u_i(t) = K_i \int_0^t e(t) dt \quad (2.3)$$

kde $u_i(t)$ predstavuje výstup integračného člena v čase t . Prenosová funkcia je:

$$\frac{U_i(s)}{E(s)} = K_i \frac{1}{s} \quad (2.4)$$

kde $U_i(s)$ je výstup vyjadrený v Laplaceovej rovine.

Derivačný člen v základnom zapojení pracuje so zmenou chyby za čas dt (ten sa v ideálnom prípadne limitne blíži k 0). Výhodnou vlastnosťou tohto člena teda je, že pri náhlych zmenách chyby je schopný pružne reagovať veľkou korekciou na výstupe a pri postupnom, pomalom narastaní chyby adekvátne malou korekciou. Zmenou konštanty K_d vieme korigovať silu tejto reakcie na zmenu chyby.

Matematické vyjadrenie derivačného člena je:

$$U_d(t) = K_d \frac{de(t)}{dt} \quad (2.5)$$

Kde $U_d(t)$ predstavuje výstup integračného člena v čase t .

Prenosová funkcia je:

$$\frac{U_d(s)}{E(s)} = K_d s \quad (2.6)$$

kde $U_d(s)$ je výstup vyjadrený v Laplaceovej rovine.

Existuje taktiež ale aj iná forma derivačného člena, v ktorej sa počíta so zaraďením nízkofrekvenčného filtra určeného konštantou T_f . Použitie tejto formy derivačného člena je obzvlášť výhodné v prípade implementácie derivačného člena na zariadení, ktoré realizuje tento člen v diskrétnnej forme (mikropočítač). Pri diskrétnej forme sa totiž ako požiadavka na výstup, tak aj výstup samotný mení skokovo, čo spôsobuje pri absencií filtra silné reakcie derivačného člena, ktoré následne vyvolávajú celkovú nestabilitu regulovaného systému.

Filtračný člen má tvar:

$$F_r(s) = \frac{1}{1 + T_f s} \quad (2.7)$$

pričom filtračnú konštantu T_f spravidla určujeme podľa vzťahu:

$$T_f = \frac{1}{2\pi f_c} \quad (2.8)$$

kde f_c predstavuje najvyššiu frekvenciu signálu, ktorú by ešte filter mal prepustiť. Okrem tohoto ale v praxi používa aj primitívnejšia metóda voľby T_f , kedy sa za T_f jednoducho dosadí celočíselný násobok konštanty K_d .

Konečná forma PID sa teda po spočítaní prenosov všetkých členov teda dá zapísť ako:

$$F_{PID}(s) = K_p + K_i \frac{1}{s} + K_d s \frac{1}{1 + T_f} \quad (2.9)$$

Na samotné naladenie PID regulátora je možné použiť viacero metód, medzi inými napríklad:

- **Ad-hoc metóda** - veľmi primitívna, ale pre jednoduché problémy sústavy dostačujúcou metódou je zvolenie K_p , K_i , K_d parametrov náhodným dosadzovaním a pozorovaním zmien reakcií riadenej sústavy
- **Ziegler-Nicholsová metóda** - pozostáva z vyradenia I, D zložiek a nájdenia takých hodnot K_p , pri ktorej systém dosiahne stav na hranici stability, t.j. stavu, v ktorom sústava osciluje okolo stabilného stavu. V tomto stave odmeriamme periódu oscilácií.

Následným odčítaním hodnôt K_p , K_i , K_d z tabuľky ??, prevzatej zo skript[1] získame naladený PID.

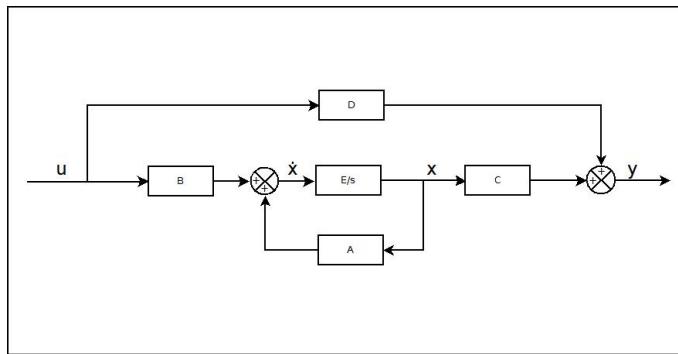
- **Vytvorením modelu sústavy** - po nájdení matematického modelu regulovanej sústavy je možné vytvoriť sústavu diferenciálnych rovníc, ktoré popísu správanie celej sústavy so zaradeným regulátorom. Tento matematický model je možné následne podrobni analýze pomocou kritérií stability napr. Routh- Schurovým alebo Hurwitzovým a takto nájsť K_p , K_i , K_d , pre ktoré bude sústava stabilná. Nevýhodou tohto postupu je ale zvýšená náročnosť procesu ladenia, ale aj nutnosť dostatočne presne poznať štruktúru sústavy na vytvorenie jej modelu.

2.1.2 LQR

Pred opisom samotného princípu fungovania LQR, považujeme za potrebné uviesť čitateľa do problematiky reprezentácie systémov v tzv. stavovom priestore, nakoľko regulátor LQR pracuje práve s touto reprezentáciou systému.

Pri reprezentácii časovo invariaticnej sústavy, teda sústavy, ktorej vlastnosti sa časom nemenia, v stavovom priestore pracujeme vo všeobecnosti z výrazmi tvaru:

$$\dot{\mathbf{x}}(t) = Ax(t) + Bu(t) \mathbf{y}(t) = Cx(t) + Dy(t) \quad (2.10)$$

Obr. 2.3: Stavový priestor - diagram

Pri takomto značení:

A = stavová matica systému $[n \times n]$

B = vstupná matica $[n \times r]$

C = výstupná matica $[m \times n]$

D = matica opisujúca priamy prenos na výstup systému $[m \times r]$

$x(t)$ = stavový vektor $[n \times 1]$

$y(t)$ = výstupný vektor $[m \times 1]$

$u(t)$ = vstupný vektor $[r \times 1]$

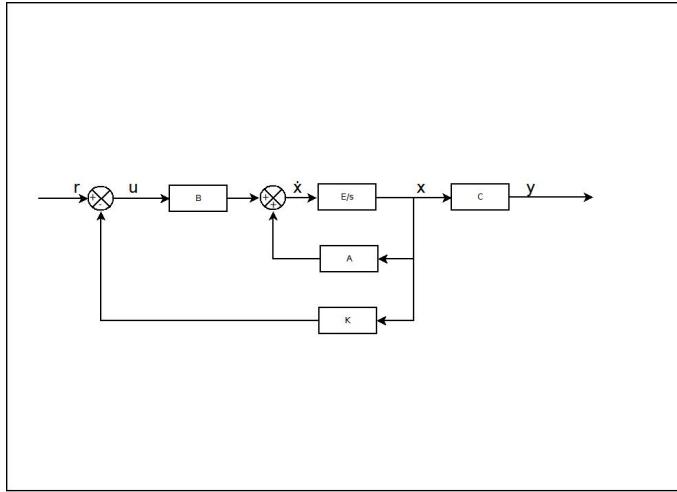
$\dot{x}(t)$ = prvá derivácia stavového vektora $[n \times 1]$ pričom platí, že $m, n, r \subset \mathbb{N}$.

Výhody takejto reprezentácie sústav sa prejavia hlavne pri MIMO sústavách (sústavách ktoré majú viacero vstupov a výstupov). S využitím maticovej a vektorovej reprezentácie je možné aj veľmi komplexné systémy vyjadriť len pomocou týchto dvoch rovníc. Maticová reprezentácia je naviac ešte aj veľmi vhodná pre spracovanie s využitím softvérových nástrojov ako napr. Matlab.

Proces samotného vyjadrenia stavovej reprezentácie zo systému diferenciálnych rovníc je mimo rozsah tejto práce, čitateľ sa však s ním môže oboznámiť v ...

doplniť odkazy

Po nájdení reprezentácie v stavovom priestore a overení, že daný systém je kontrolovatelný, môžeme z matice A vyjadriť póly stavovej matice sústavy. To je možné napr. výpočtom z rovnice:

Obr. 2.4: Stavový priestor - spätná väzba

$$| pE - A | = 0 \quad (2.11)$$

Kde E je jednotková matica a p vektor pólov matice A.

Pripomenieme, že pre stabilné systémy platí, že všetky reálne časti ich pólov sú záporné. Tento poznatok je možné účinne využiť v prípade nestabilných systémov a zaradiť do sústavy vhodne zvolený regulačný vektor K, ktorý nám zavedením spätej väzby do sústavy umožní zmeniť pôvodné póly na ľubovoľné, nami zvolené, stabilné ($Re\pi_i < 0$) póly.

Reprezentácia takejto sústavy v stavovom priestore bude mať následne tvar:

$$u(t) = -Kx \quad (2.12)$$

$$\dot{x}(t) = Ax(t) + B(-Kx(t)) \quad (2.13)$$

Čitateľ si môže všimnúť, že na Obr. 2.4 už nevystupuje v schéme matica D, ktorú v danom prípade uvažujeme ako nulovú – veličina na vstupe nie je teda privádzaná priamo na výstup. Členom r v schéme na Obr. 2.4 rozumieme referenciu, ktorej zmenou vieme upraviť požiadavku na výstup systému.

Vyššie sme spomínali, že vektor K je možné zvoliť tak aby boli dosiahnuté požadované póly, problémom ale je určiť aké póly sú pre danú sústavu ideálne. Pri zvolení príliš negatívnych pólov bude regulátor natoľko agresívny, že ho nebude možné v praxi realizovať a naopak,

pokiaľ nebudú póly dostatočne záporné, bude regulácia trvať pridlho na to aby bola praktická. Práve tu prichádza ako riešenie do úvahy regulátor LQR, ktorý je využitím kvadratickej „cenovej“ funkcie schopný prideliť každej sledovanej veličine na výstupe „váhu“. Táto váha určí nakoľko budú pre regulátor dôležité zmeny jednotlivých veličín. LQR následne zvolí K také, aby regulátor pracoval podľa požiadaviek.

Ako vyplýva z názvu regulátora, pre svoju činnosť využíva princíp minimalizácie cenovej funkcie J, ktorá je pre spojity a konečný časový úsek definovaná ako:

$$J = \frac{1}{2}x^T(T)P_1x(T) + \frac{1}{2} \int_0^T (x^T Q x + u^T R u) dt \quad (2.14)$$

kde $Q \geq 0; R > 0; P_1 \geq 0$ sú symetrické, kladné matice. Q, R predstavujú váhy, ktoré sú priradené sledovaným veličinám. Riešením rovnice Obr. 2.14 je $P(t)$, nájdené vyriešením tzv. aritmetickej Riccatiho rovnice :

$$-\dot{P} = PA + A^T P - PBR^{-1}B^T P + Q; P(T) = P_1 \quad (2.15)$$

Následkom rovnice Obr. 2.15 je po spätnom chode a vyriešení pre K možné vyjadriť $u(t)$ z rovnice Obr. 2.12 ako:

$$u(t) = -R^{-1}B^T P(t)x \quad (2.16)$$

Kedže riešenie týchto rovníc je do značnej miery komplikované a jednoznačne mimo rozsah tejto práce uvedieme len, že pri použití nastroja Matlab je možné nájsť K veľmi jednoducho a to použitím funkcie: $K = lqr(A, B, Q, R)$.

Pred implementáciou LQR je ale ešte potrebné adresovať otázku voľby R, Q matíc. Predpokladajme matematický model balansujúceho robota v stavovom priestore vyjadrený

dosadením do rovnice Obr. 2.13 ako:

$$\dot{\mathbf{x}} = (A - BK) \begin{bmatrix} d \\ \dot{d} \\ \theta \\ \dot{\theta} \end{bmatrix} \quad (2.17)$$

kde:

d = poloha základne robota

$\dot{d}$ rýchlosť základne robota

θ = uhol natočenia šasi robota

$\dot{\theta}$ = uhlová rýchlosť robota

Ďalej uvažujeme Q také, že:

$$Q = \begin{bmatrix} w_1 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & w_2 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & w_3 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & w_4 \end{bmatrix} \quad (2.18)$$

Predpokladajme, že maximálne dovolené odchýlky od požadovanej hodnoty sú:

- $0,005m$ pre polohu základne $\rightarrow w_1 = (0,005)^{-2}$
- $0,0005m.s^{-1}$ pre rýchlosť základne $\rightarrow w_2 = (0,0005)^{-2}$
- $0,02rad$ pre uhlovú odchýlku šasi $\rightarrow w_3 = (0,02)^{-2}$
- $0,0001rad.s^{-1}$ pre uhlovú rýchlosť šasi $\rightarrow w_4 = (0,0001)^{-2}$

Po určení Q by sme podobným spôsobom postupovali aj pre R až kým by sme našli hodnoty, ktoré pre sústavu fungujú uspokojivo.

2.2 Zhrnutie a výber regulátora

Medzi značné výhody PID regulátora patrí jeho jednoduchá implementácia a nízka náročnosť na výpočtový výkon realizačného hardvéru. Ladenie je možné ako exaktnými, matematickými metódami tak aj metódami založenými na empiricky zozbieraných dátach. Nevýhodou PID

je ale, že jeho využitie je obmedzené na SISO systémy, t.j. systémy s jednou vstupnou a jednou výstupnou veličinou – čo napríklad v našom prípade nezaručí stabilizáciu polohy aj riadenie robota súčasne. Tento nedostatok je ale možné prekonať použitím viacerých vhodne kombinovaných PID regulátorov, čo však zvyšuje náročnosť ich správneho naladenia.

Hlavnou výhodou využitia LQR na reguláciu sústavy je, možnosť riadiť jediným regulátorom všetky nami sledované výstupné veličiny, čím je možné dosiahnuť veľmi komplexné riadenie robota. Pri návrhu regulátora je taktiež možné zvoliť, ktoré sledované veličiny sú pre nás najdôležitejšie. Cenou za takúto presnosť riadenia je ale výrazne vyššia náročnosť výpočtov pri ladení regulátora ako aj nutnosť pracovať s matematickým modelom sústavy. Komplikovanejšie výpočty taktiež spôsobia, že v porovnaní s PID bude dĺžka trvania riadiacej slučky pri použití totožného hárveru dlhšia čo môže viesť k zhoršeniu vlastností robota.

Po zohľadnení vlastností oboch regulátorov sme sa rozhodli pre použitie PID regulátora. Napriek niektorým jeho nevýhodným vlastnostiam bola jednoduchosť jeho implementácie rozhodujúcim faktorom pri našej voľbe. Viacero prác už demonštrovalo uspokojivé výsledky pri použití PID na riadenie balansujúceho robota a teda vieme, že ide o regulátor dostačujúci na naše účely a na rozdiel od LQR má autor s jeho používaním predošlé skúsenosti.

Kvôli neschopnosti PID riadiť viacero výstupov zároveň budeme pri našej realizácii pracovať s viacerými PID regulátormi zaradenými do kaskády. V takomto zapojení sa zvyčajne uvažuje používa rozdielna dĺžka riadiacich slučiek - teda rozdielne dt pre jednotlivé PID. Viac sa danou problematikou zaberať priamo v kapitole venovanej našej implementácii regulátora.

3 | ANALÝZA DYNAMIKY BALANSUJÚCEHO

ROBOTA

Dvojkolesový robot predstavuje z mechanického uhla pohľadu sústavu podobnú prevrátenému kyvadlu – teda sústavu, ktorá je inherentne nestabilná a vyžaduje teda implementáciu robustného regulátora. Aby bol tento návrh možný potrebujeme vytvoriť matematický model tohto systému, ktorý nám umožní navrhúť optimálny regulátor. Po zvážení sme usúdili, že bude výhodné takýto model vytvoriť ako pre časť podvozku s kolesami tak aj pre šasi robota, ktoré tvorí prevrátené kyvadlo a tieto následne skombinovať. Pracovať budeme s modelom navrhnutým Rich Chi Ooi [2] a mierne upraveným v práci[3].

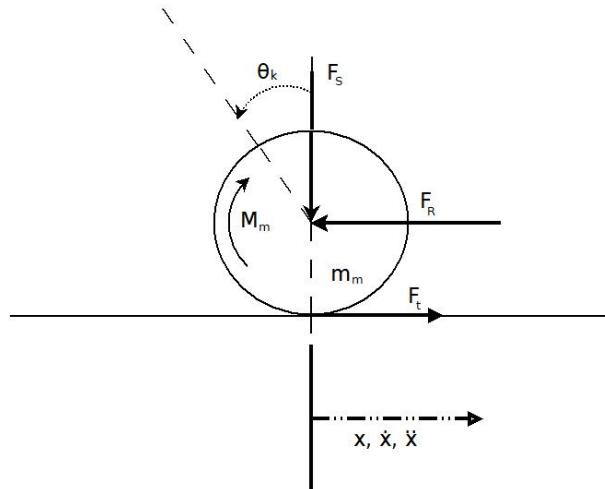
3.1 Model kolesa

Matematický model správania sa kolesa nebudeme odvádzáť pre každé koleso zvlášť, ale budeme predpokladať, že obe kolesá sú identické a teda aj rovnice budú pre obe rovnaké.

Obr. 3.1 znázorňuje koleso robota aj so všetkými silami, ktoré naň pôsobia, pričom:

• θ = uhol náklonu šasi	• J_k = zotrvačnosť kolesa
• m_k = hmotnosť kolesa	• r = polomer kolesa
• F_s = sila, ktorou na kolesa pôsobí šasi	• M_m = točivý moment
• F_R = reakčná sila medzi kolesom a šasi	• x = poloha v x-ovej osi
• F_t = trecia sila medzi zemou a kolesom	

V rovniciach budeme ďalej predpokladať, že robot sa nepohybuje do strán ale len vpred alebo vzad. Do úvahy budeme musieť ale vziať to, že robot bude pri pohybe ovplyvňovaný ako vonkajšími stimulmi tak aj samotným momentom motora. Na začiatok využitím Newtonovho

Obr. 3.1: Model kolesa

zákona pohybu v X-ovej osi odvodíme:

$$\sum F_x = ma \quad (3.1)$$

$$m_k \ddot{x} = F_t - F_R$$

A potom vyjadríme súčet momentov okolo stredu kolesa:

$$\sum M = J\alpha \quad (3.2)$$

$$J_k \ddot{\theta} = M - F_f r$$

Ak teda vyjadríme točivý moment DC motora ako rozdiel zotrvačnosti motora vynásobeného okamžitým uhlovým zrýchlením a momentu záťaže môžeme pokračovať v odvodzovaní:

$$M_m = J \frac{d\omega}{dt} - M_Z \quad (3.3)$$

$$M = M_m - M_Z = \frac{-K_M K_e}{R} \dot{\theta} + \frac{K_M}{R} V_m$$

kde: K_Z = moment záťaže

K_M = momentová konštantá

K_e = elektrická konštantá motora

R = odpor vinutia motora

V_m = el. napätie na motore

Konštanty K_M , K_e je možné získať zo vzťahov (3.4):

$$K_e = \frac{V_X}{\omega} \quad K_M = \frac{F_X r}{I_X} \quad (3.4)$$

Dosadením do (3.2) z (3.3) tak získame:

$$F_f = \frac{-K_M K_e}{Rr} \dot{\theta}_k + \frac{K_M}{Rr} V_m - \frac{K_k}{r} \ddot{\theta}_k \quad (3.5)$$

Túto rovnicu je možné prepísať pomocou (3.1) a nájsť tak rovnicu pre jedno koleso:

$$\begin{aligned} m_m \ddot{x} &= F_f - F_R = \frac{-K_M K_e}{Rr} \dot{\theta}_k + \frac{K_M}{Rr} V_m - \frac{J_k}{r} \ddot{\theta}_k - F_R \\ &\Downarrow \\ \theta &= \frac{x}{r} \end{aligned} \quad (3.6)$$

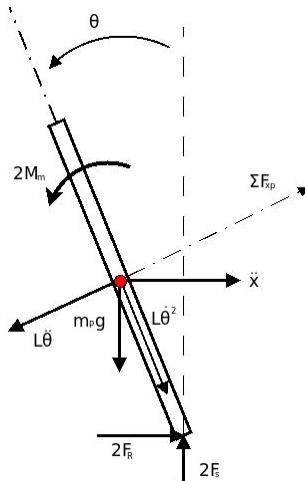
$$\begin{aligned} m_m \ddot{x} &= F_f - F_R = \frac{-K_M K_e}{Rr^2} \dot{x}_k + \frac{K_M}{Rr} V_m - \frac{J_k}{r^2} \ddot{x}_k - F_R \end{aligned}$$

Vynásobením dvoma (dve kolesá) získavame kompletný model podvozku:

$$\begin{aligned} 2m_m \ddot{x} &= 2F_f - 2F_R = \frac{-2K_M K_e}{Rr^2} \dot{x}_k + \frac{2K_M}{Rr} V_m - \frac{2J_k}{r^2} \ddot{x}_k - 2F_R \\ 2(m_m - \frac{2J_k}{r^2}) \ddot{x} &= \frac{-2K_M K_e}{Rr^2} \dot{x}_k + \frac{2K_M}{Rr} V_m - 2F_R \end{aligned} \quad (3.7)$$

3.2 Model šasi

Na Obr. 3.2 sú znázornené sily pôsobiace na šasi robota pri pohybe, pričom:

Obr. 3.2: Model šasi

L = dĺžka šasi, meraná od stredu kolies

m_p = hmotnosť šasi

θ = uhol náklonu šasi

$\sum F_{xp}$ = súčet síl na virtuálnej osi xp

Význam ostatných veličín je zhodný s definíciami v predchádzajúcej časti. Je teda zjavné, že podľa očakávaní sú sily pôsobiace na podvozok premietnuté aj do modelu šasi. Z Newtonovho zákona po úprave dostaneme rovnicu v tvare:

$$2F_R = m_p \ddot{x} + m_p L \ddot{\theta} \cos \theta - m_p L \dot{\theta}^2 \sin \theta \quad (3.8)$$

Táto rovnica predstavuje súčet síl na horizontálnej osi. Pre sily pôsobiace ne virtuálnej osi $F_S x$, kolmo na šasi, platí vzťah (3.9) a súčet momentov síl okolo ťažiska šasi je vyjadrený v (3.10).

$$2F_R \cos \theta + 2F_S \sin \theta - m_p g \sin \theta - m_p L \ddot{\theta} = m_p \ddot{x} \cos \theta \quad (3.9)$$

$$- 2F_R L \cos \theta - 2F_S L \sin \theta - 2M_m = J_p \ddot{\theta} \quad (3.10)$$

Točivý moment motorov je potrebné linearizovať a teda:

$$2M_m = \frac{-2K_M K_e \dot{x}}{Rr} + \frac{2K_M V_m}{R} \quad (3.11)$$

Po dosadení (3.11) do (3.10) dostaneme (3.12). Následne upravíme (3.9) vynásobením $-L$ a prepísaním do tvaru (3.13):

$$- 2F_R L \cos \theta - 2F_S L \sin \theta = \frac{-2K_M K_e \dot{x}}{Rr} + \frac{2K_M V_m}{R} + J_p \ddot{\theta} \quad (3.12)$$

$$- 2F_R L \cos \theta - 2F_S L \sin \theta = -m_p g L \sin \theta - m_p L^2 \ddot{\theta} - m_p L \ddot{x} \cos \theta \quad (3.13)$$

Odčítaním týchto dvoch rovníc dostávame:

$$\frac{-2K_M K_e \dot{x}}{Rr} + \frac{2K_M V_m}{R} + J_p \ddot{\theta} = -m_p g L \sin \theta - m_p L^2 \ddot{\theta} - m_p L \ddot{x} \cos \theta \quad (3.14)$$

Z rovnice (3.15) môžeme odstrániť člen $2F_R$ nahradením z (3.8):

$$2(m_m - \frac{2J_k}{r^2}) \ddot{x} = \frac{-2K_M K_e}{Rr^2} \dot{x}_k + \frac{2K_M}{Rr} V_m - m_p \ddot{x} - m_p L \ddot{\theta} \cos \theta - m_p L \ddot{\theta}^2 \sin \theta \quad (3.15)$$

Po vyjadrení (3.14) a (3.15) je potrebné rovnice linearizovať. Pri linearizácii predpokladá-

áme, že uhol $\theta = 0 + \varphi$, kde φ predstavuje malý uhol náklonu robota. Výsledkom linearizácie a následnej úpravy rovníc je výsledný model balansujúceho robota:

$$\ddot{\varphi} = \frac{m_p L}{J_P L^2} \ddot{x} + \frac{2K_M K_e}{Rr(J_P + m_p L^2)} \dot{x} - \frac{2K_M}{R(J_P + m_p L^2)} V_m + \frac{m_p g L}{(J_P + m_p L^2)} \varphi \quad (3.16)$$

$$\ddot{x} = \frac{2K_M}{Rr(2m_k - \frac{2J_k}{r^2} + m_p)} V_m - \frac{2K_M K_e}{Rr^2(2m_k - \frac{2J_k}{r^2} + m_p)} \dot{x} + \frac{m_p L}{2m_k - \frac{2J_k}{r^2} + m_p} \ddot{\varphi}$$

4 | NÁVRH A REALIZÁCIA KONŠTRUKCIE

DVOJKOLESOVÉHO ROBOTA

Pred začatím procesu návrhu hardvérového riešenia nášho robota sme postupovali najprv vytvorením zoznamu komponentov, ktoré budú potrebné pre realizáciu robota. Pri návrhu sme brali do úvahy požiadavku na modulárnosť robota. Pod pojmom modulárnosť rozumieme skonštruovanie robota tak, aby jednotlivé jeho časti mohli byť v prípade potreby jednoducho vymenené bez potreby väčších zásahov do konštrukcie.

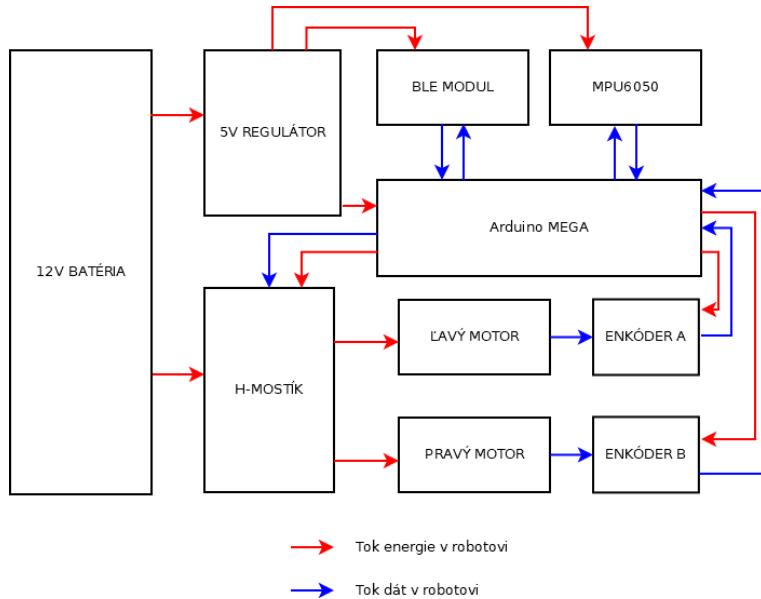
Robota sme teda rozdelili do viacerých funkčných celkov a pre každý z týchto celkov vytvorili samostatný zoznam komponentov. Vďaka tomuto postupu sme nielen znížili možnosť výberu nevyhovujúcich súčiastok, ale aj zabezpečili, že naše riešenie bude v prípade potreby škálovateľné a jednotlivé celky bude ľahké pozmeniť alebo doplniť o dodatočné časti. V budúcnosti bude teda možné vymeniť napr. komunikačný modul, bez ovplyvnenia zvyšku robota.

P

recitat znova

Funkčné celky balansujúceho robota:

- napájanie
- pohon
- komunikácia
- senzory
- riadiaci mikropočítač

Obr. 4.1: Schematické zapojenie komponentov

4.1 Zoznam použitých komponentov

V tejto sekcií opíšeme nami vybrané komponenty, ktoré boli využité pri konštrukcií robota. Zameriame sa hlavne na dôvod voľby daného komponentu, porovnáme špecifikácie použitých komponentov s našimi požiadavkami a zhodnotíme ako dobre sa komponent hodí pre naše použitie.

Na schematickom znázornení nižšie je v blokovej schéme zachytené očakávané rozloženie komponentov, ktoré budú tvoriť robota. Samostatne sme zvýraznili toky energie t.j. napájanie jednotlivých komponentov a toky dát v systéme.

4.1.1 Napájanie

Táto sekcia obsahuje komponenty, ktoré poskytujú vhodné napájanie ostatným časťam robota.

Batéria

Pri výbere batérie sme sa snažili nájsť nabíjateľný model, ktorý by nám poskytol pri nízkej hmotnosti čo najvyššiu kapacitu, relatívne vysoký výstupný prúd a napätie pohybujúce sa v rozmedzí 6 V až 12 V, ktoré je dostatočné pre väčšinu bežne dostupných jednosmerných

Obr. 4.2: Li-ion batéria

motorov. Rozhodli sme sa teda pre 12V lítium-iónovú (Li-ion) batériu, využívajúcu tri 3,7 V články typu 18650. Kapacita batérie je 3300 mAh, maximálny okamžitý odoberaný prúd 5 A a maximálny pracovný prúd 3A. K nej priložený nabíjací adaptér je schopný dobíjať je prúdom 1 A pri 12,6 V. Spolu s relatívne nízkou hmotnosťou 150g sa teda batéria z Obr. 4.2 po každej stránke javí ako dobrá volba.

Napäťový regulátor pre logické obvody

Jedným z možných riešení pre napájanie logických odvodov robota, bolo použitie sekundárnej 5 V batérie. Toto riešenie sa ale nejavilo v tomto prípade ako optimálne, keďže druhá batéria by zaberala miesto a vyžadovala si samostatný napájací adaptér. Rozhodli sme sa preto využiť už zabudovanú 12 V batériu napájajúcu motory v kombinácii s napäťovým regulátorom.

Rozhodovali sme sa medzi rozšíreným integrovaným obvodom L7805CV, ktorý predstavuje 5 V lineárny napäťový regulátor a spínaným napäťovým regulátor LM2596. Vďaka vlastnostiam LM2596 medzi ktoré patrí vysoká účinnosť (až 92%), malé kolísanie výstupného napätia a možnosť riadenia výstupného napätia od 4 V – 35 V sme sa nakoniec rozhodli použiť ako náš napäťový regulátor Obr. 4.3 práve tento obvod.

4.1.2 Pohon

Pre samotný pohyb robota je potrebné správne zvoliť vhodný typ motora a obvodu, ktorý bude môcť podľa pokynov mikropočítača dané motory ovládať. V našom prípade sme vyberali ako

Obr. 4.3: Spínaný napäťový regulátor kompatibilný s LM2596

motory, ktoré budú pohánať kolesá robota, tak aj servo motor umožňujúci robotovi reagovať aj na pohyb po naklonených plošinách.

Motory

V prípade motorov sme mali na výber z viacerých možností, pričom hlavným kritériom bolo, že sa musí jednať o motory jednosmerné. Aj tak sme ale mohli voliť medzi bezkomutátorovým, krokovým a motorom s permanentnými magnetmi. Po úvahe a prieskume bežne dostupných motorov sme sa rozhodli pre klasický motor s permanentnými magnetmi využívajúci komutátor. Tento motor má niekoľko nevýhod ako sú napríklad malá presnosť v porovnaní s krokovým motorom a menší moment spolu s rýchlejším opotrebením v porovnaní s motorom bez komutátora. Napriek týmto nevýhodám sú tieto motory ale vhodné pre naše účely lebo sú lacné, jednoduché na ovládanie a dostupné v mnohých konfiguráciách.

Po zvážení sme sa rozhodli pre 12 V motory typu GM25-370CA, s integrovanou prevedovkou 1:21 a zabudovanými dvojkanálovými enkodérmi, ktoré nám umožnia odometrickým meraním sledovať zmenu pozicie kolies napojených na motor. Dokumentácia uvádzia max. rýchlosť nezaťaženého motora ako 280 rpm (otáčok za minútu), my sme ale namerali skutočnú max. rýchlosť len 220 rpm. Výhodou týchto motorov je, že je možné ich dostať v konfigurácií priamo určenej pre robotické platformy podobné našej spolu s kolesami a kovovým podvozkom.

D

oplniť tabuľku

Obr. 4.4: Platforma s motormi

H-mostík

Kedže mikropočítač nie je bez externej elektroniky schopný sám dodávať do motora potrebný výkon je potrebné spolu s ním použiť tzv. H – mostík. Ten predstavuje principálne iba štyri elektricky ovládané spínače (viď. príloha X), ktoré podľa svojej konfigurácie menia smer toku prúdu motorom - teda smer otáčania motora. Naše požiadavky na H-mostík boli: vysoká účinnosť, jednoduché prepojenie s mikropočítačom, galvanicky oddelené vstupy mikropočítača a schopnosť dodať nám vybraným motorom dostatočný výkon (výrobca uvádza maximálny dober 1,5 A na motor).

Našou voľbou bol dvojitý H-mostík kompatibilný s integrovaným obvodom L298, ktorý splňa všetky naše požiadavky a je schopný dlhodobo dodávať do motorov až 7A pri napätí 12V. Tento obvod je možné prepojiť s mikropočítačom pomocou šiestich vstupov, pričom štyri slúžia na výber konfigurácie spínačov a dva prijímajú PWM signál, ovládajúci pripojenie batérie na vstup motorov. Je teda možné jednoducho meniť striedu jednotlivých motorov a tým aj ich rýchlosť. Pre svoju správnu činnosť vyžaduje tento H-mostík napájanie 5 V, to nám poskytne nami použitý napäťový regulátor.

Servo motor

Jednou z dodatočným požiadaviek na nášho balansujúceho robota bolo, aby sa šasi robota mohlo pohybovať do strán nezávisle od platformy s kolesami. Táto funkcionalita nám v praxi poskytne vyššiu kontrolu nad robotom v zatáčkach, na naklonených plošinách a do určitej

Obr. 4.5: H-mostík komaptibilný s L298

Obr. 4.6: Servo motor HJ S3315D

miery zníži pravdepodobnosť pádu v prípade pôsobenia silou na bočnú časť robota.

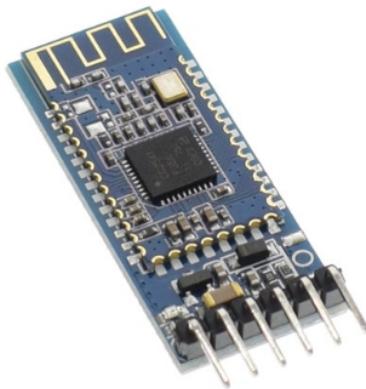
Za optimálne riešenie sme považovali jednoduché servo HJ S3315D určené prevažne na modelárske účely. Toto servo dodatočne taktiež spojí platformu s kolesami a šasi robota, ktorým bude takto možné v prípade potreby hýbať o presne určené uhly. V takejto konfigurácii obmedzenie pohybu serva v rozmedzí -90° až 90° nepredstavuje problém.

Z

isti ci je to spravny model

4.1.3 Komunikácia - Bluetooth modul

Okrem samotného balansovania na mieste musí byť tiež operátor schopný robota na diaľku riadiť tak aby bol tento schopný pohybovať sa v priestore podľa pokynov. Taktiež je nutné aby

Obr. 4.7: HC05-Bluetooth modul

bol robot v prípade požiadania operátora schopný poskytnúť základné informácie o svojom stave, napr. úroveň nabitia batérie, priemernú rýchlosť pohybu v určitom časovom intervale, okamžitý uhol náklonu, teplota prostredia... Tieto informácie musí byť robot schopný poskytnúť s čo najmenším oneskorením, bezdrôtovo a minimálne na vzdialenosť 20 metrov.

Rozhodli sme sa použiť Bluetooth vysielač/prijímač HM-05. Tento modul sa vyznačuje nízkou spotrebou max. $235 \mu A$, min. $0.4 \mu A$ a je schopný ako prijímač tak aj odosielateľ dát pomocou rozhrania štandardného rozhrania UART (Universal Asynchronous Reciever-Transmitter).

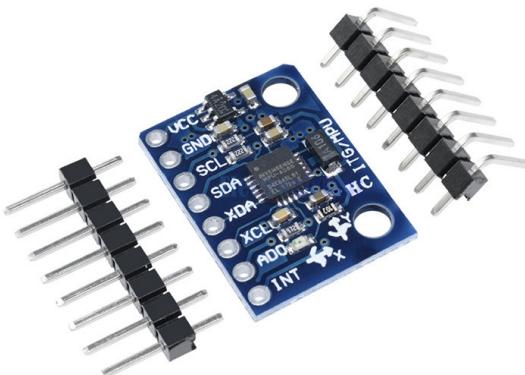
Využitím tohto modulu ako v robotovi tak aj v ovládači, ktorým ho budeme ovládať zabezpečíme ako možnosť odosielateľ jednoduché povely na riadenie robota, tak aj prijímať komplexné dátá o jeho aktuálnom stave.

4.1.4 Senzory

Pod senzormi rozumieme všetky časti robota, ktoré mu umožňujú získavať informácie o jeho okolitej prostredí. Pre naše účely je nevyhnutné presne merať uhol náklonu robota, rýchlosť pohybu motorov a prúd do motorov.

MPU 6050

Pre úspešné balansovanie robota je potrebná relatívne vysoká presnosť merania uhla náklonu robota. Ak by sme postupovali využitím akcelerometra, prístroja určujúceho uhol náklonu

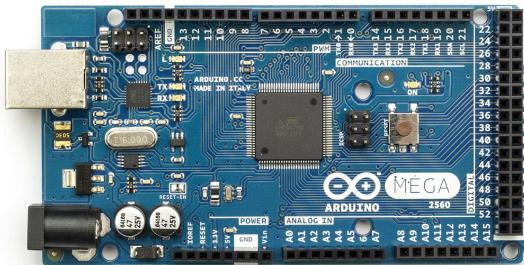
Obr. 4.8: MPU6050

podľa pôsobenia gravitačného zrýchlenia, nebolo by toto meranie dosť presné, keďže pri rýchlych zmenách polohy by nebol akcelerometer schopný reagovať dosť rýchlo. Býhodou akcelerometického merania je však veľmi vysoká presnosť merania v ustálenom stave. Naproti tomu gyroskop, prístroj merajúci uhlovú rýchlosť, by po integrovaní nameraných hodnôt bol schopný určiť zmenu uhla za časový okamih dt – teda aj novú polohu v prípade, že poznáme tu predchádzajúcu. Problémom použitia gyroskopu ale je, že aj tá najmenšia chyba pri každom meraní a integrovaní sa započíta do výsledku a po niekoľkých stovkách meraní je už chyba merania uhla značná – tomuto javu sa hovorí gyroskopický drift.

Riešenie problému merania uhla v pohybujúceho sa robota predstavuje kombinácia nameraných hodnôt z akcelerometra a gyroskopu, pomocou komplementárneho filtra. Na toto využite sa hodí modul MPU 6050, ktorý v sebe kombinuje trojosový akcelerometer a gyroskop. Modul je schopný komunikovať s mikropočítačom pomocou rozhrania I2C maximálnou rýchlosťou 400kHz a obsahuje taktiež integrovaný teplomer a DMP (Digital Motion Processor). Ten je schopný priamo uskutočniť analýzu nameraných dát, čím sa znížia požiadavky na výpočtový čas mikropočítača.

4.1.5 Riadiaci počítač - Arduino MEGA

Vďaka skúsenostiam s programovaním mikropočítačov spoločnosti Microchip-Atmel sme sa pri výbere mikropočítača rozhodovali medzi mikropočítačmi rodiny ATMEGA. Do úvahy spadali hlavne ATMEGA328P a ATMEGA2560, ktorých výpočtové možnosti a zabudované

Obr. 4.9: Arduino MEGA

periférie postačovali našim požiadavkám. Jednou zo zvažovaných možností bolo navrhnutie a skonštruovanie obvodu so zabudovaným mikropočítačom, ktorý by priamo zodpovedal požiadavkám našej aplikácie. Toto riešenie sme ale nakoniec po úvahe zavrhlí, keďže by bolo časovo náročné a nespadalo by do koncepcie modularity – takto navrhnutý obvod by v prípade poruchy bol náročný na nahradenie a bolo by veľmi náročné upraviť ho pri zmene požiadaviek na robota.

Rozhodli sme sa teda využiť rozšírenú, otvorenú, vývojovú platformu Arduino, ktorá vo všeobecnosti slúži na vývoj prototypov a testovanie kódu. Našou voľbou bolo Arduino MEGA Obr. 4.9, využívajúce mikropočítač ATMEGA2560. Táto vývojová doska má zabudovaný programovací port USB typu B (ktorý sme zamenili na micro USB), napäťový regulátor na 5V a 3.3V, 16 MHz oscilátor (zdroj hodinového signálu pre mikropočítač) a na rozdiel od lacnejšieho Arduino Uno má až 53 GPIO (General Purpose Input Output) pinov, 16 pinov podporujúcich ADC (prevod analógového signálu na jeho digitálnu reprezentáciu) a 6 pinov podporujúcich niekoľko režimov prerušení.

Samotný mikropočítač má viacero časovačov, ktoré umožňujú napr. merať časové intervaly a generovať PWM signál, ale taktiež 4 páry RX, TX pinov slúžiacich na komunikáciu pomocou UART protokolu. Ako ďalšie možnosti komunikácie je možné využiť aj I2C a SPI protokoly. Programovanie dosky Arduino MEGA je možné cez USB rozhranie napr. pomocou programu ArduinoIDE, AtmelStudio alebo Eclipse. Našou voľbou bolo využitie všestranného editora Eclipse, v kombinácii s pluginom umožňujúcim jednoduchú prácu s mnohými produktami Microchip-Atmel.

Obr. 4.10: Vizualizácia robota v programe Fusion 360

4.2 Návrh a výroba šasi robota

Pri výrobe šasi robota sme sa rozhodli použiť technológiu 3D tlače. S jej použitím sme boli schopní vytvoriť pevné a ľahké šasi, ktoré presne zodpovedalo našim požiadavkám. Pred samotnou tlačou sme ale museli navrhnúť model v CAD programe, tak, aby bolo nielen jednoduché ho vytlačiť, ale aj aby bolo schopné odolať nárazom a ochrániť tak elektroniku vnútri. Pri návrhu sme použili software Fusion 360, ktorý je pre študentov dostupný zdarma na stránke firmy Autodesk () .

Program Fusion 360 podporuje ako návrh a export modelov do viacerých bežne používaných formátov, tak aj analýzu vlastností modelu, simuláciu jeho správania pri záťaži, nástroje na vizualizáciu, animáciu a mnoho ďalších užitočných funkcií.

Nami vytvorené šasi Obr. 4.10 sa skladá z dvoch častí a to veka a miskovitého tela, v ktorom sú uložené komponenty. Po naštudovaní prác, ktoré už boli na tému návrhu dvojkolesového balansujúceho robota napísané sme zvolili pre celé šasi klinovitý tvar, s úzkou podstavou a širokých vrchom. Tento tvar nám umožní jednoduché napojenie servomotoru na spodnú časť robota a osadenie batérie blízko k hornej časti robota. V takejto pozícii batéria dosiahneme relatívne vysoko umiestnené ťažisko, čo následne zjednoduší stabilizovanie robota. Šasi taktiež obsahuje otvory na kabeláž od motorov, dve status LED diódy, spínač napájania a prístup k portu micro USB, vďaka ktorému je možné robota programovať bez nutnosti demontáže veka.

Samotná tlač prebehla po vytvorení .gcode súboru v nástroji Cura na tlačiarni Creality CR-10s. Na tlač bol použitý materiál PLA (Polyactic Acid), ktorý sa vyznačuje nízkou tepelnou rozložnosťou pri chladnutí, nízkou cenou a jednoduchou tlačou.

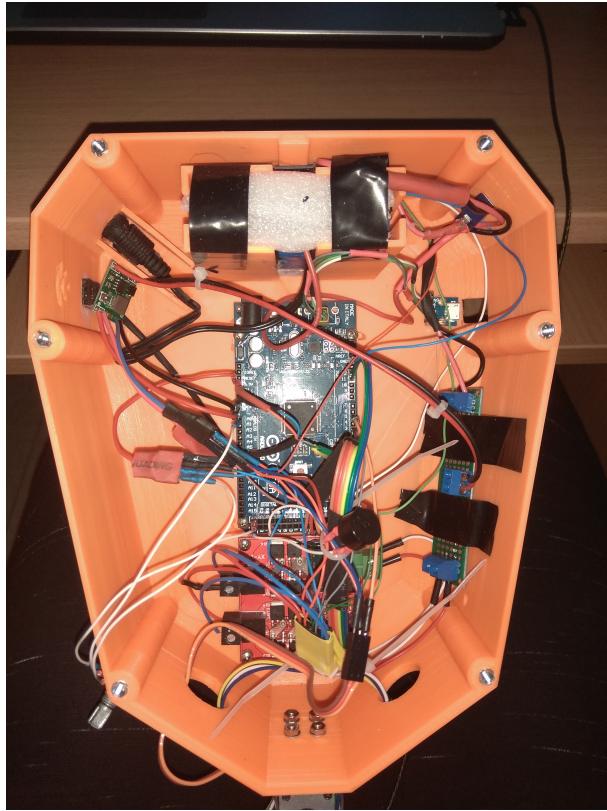

Obr. 4.11: Balansujúci robot s osadenými motormi

Samotná tlač trvala približne 50 hodín, kvôli požiadavke na relatívne vysokú presnosť (a teda malú výšku jednotlivých vrstiev) a spotrebovalo sa pri nej približne 0,5 kg filamentu PLA. Po vytlačení, osadení komponentov a nalakovaní sa nami vytvorený model Obr. 4.12 výzorom blížil k jeho počítačovo vygenerovanej podobe Obr. 4.10. Po kontrole môžeme tiež konštatovať, že vnútorné a vonkajšie rozmery oboch dielov presne zodpovedali nášmu návrhu.

Pri tlači sa vyskytli menšie chyby, ktoré spôsobili artefakty na veku robota v podobe pruhov spôsobených krycou páskou na podstave tlačiarne. Ako problematické sa ukázalo taktiež vytlačenie tela, na ktorého povrchu boli po vytlačení viditeľné vady v podobe nezaplnených miest a príliš zaoblených hrán. Tie mohli byť spôsobené nesprávnym nastavením parametrov v programe Cura, privysokou teplotou vyhrievanej podstavy tlačiarne alebo príliš priľnavou podstavou.

Výsledné výtlačky boli ale použiteľné, keďže vyššie opísané vady boli čisto estetického charakteru. Ako závažnejším problémom sa ukázala realizácia kabeláže. Napriek dostatku miesta bolo po zapojení všetkých komponentov náročné sa v kabeláži vyznať, čo by mohlo

Obr. 4.12: Osadenie komponentov

spôsobiť problémy pri dodatočnej údržbe. Taktiež, keďže niektoré súčasti zapojenia nebolo možné realizovať na doske Arduino, keďže by si vyžadovali použitie dodatočných komponentov, boli by sme na ich realizáciu nútení použiť dosku plošných spojov, čo by následne ešte zhoršilo prehľadnosť kabeláže.

Ako problém z neprehľadnosťou kabeláže tak aj s ďalšími potrebnými komponentami sme sa rozhodli adresovať návrhom a konštrukciou tzv. shieldu - čiže dosky plošných spojov, ktorá svojim vyhotovením bude predstavovať nadstavbu Arduina. Tento shield sa pripojí na výstupy Arduina a bude obsahovať označené terminály na pripojenie všetkých komponentov.

Návrh tejto dosky plošných spojov sme uskutočnili v bezplatnej verzií nástroja Eagle. Tá umožňuje návrh elektrických schém aj PCB (Printed Circuit Board) a generovanie gerber súborov, ktoré obsahujú informácie pre výrobcu. Ukážka takto vytvorenej dosky je v prílohe , pričom pri jej tvorbe sme vychádzali zo schémy na Obr. B.1.

Zo schémy je zjavné, že nami vytvorený obvod obsahuje okrem vstupno/výstupných terminálov aj dodatočnú ochranu vstupov proti prepätiu. Táto je realizovaná formou zenerových

diód s hodnotou prierazného napäťia 5 V, zapojených v závernom smere. Napriek tomu, že mikropočítač ATmega 2560 obsahuje zabudované diódy, ktoré vedia vstupy ochrániť proti krátkodobému prepätiu, externé zenerove diódy prejdú do vodivého stavu skôr a zabránia tak prípadnému poškodeniu mikropočítača prepätím.

Medzi ďalšie ochranné prvky, ktoré sme implementovali patrí, voči kladnému pôlu batérie, sériovo zapojená schottkyho dióda, ktorá zabráni poškodeniu komponentov v prípade nesprávneho pripojenia batérie. Podobným spôsobom zapojená tavná poistka ochráni batériu pred možným skratom v obvode. Kedže bluetooth modul, ktorý sme zvolili pre realizáciu komunikácie, pracuje s logickými úrovňami od 0 V do 3,3 V, ale Arduino výstupy pracujú s 5 V pripojili sme RX vstup modulu k mikropočítaču cez napäťový delič.

Doska plošných spojov obsahuje aj dva potenciometre, tri spínače a reproduktor. Potenciometre a spínače budú v prípade potreby slúžiť na jemnú kalibráciu alebo manuálne zadávanie jednoduchých povelov. Reproduktor so zabudovaným oscilačným obvodom slúži ako hlásič, napr. v prípade prebiehajúcej kalibrácie.

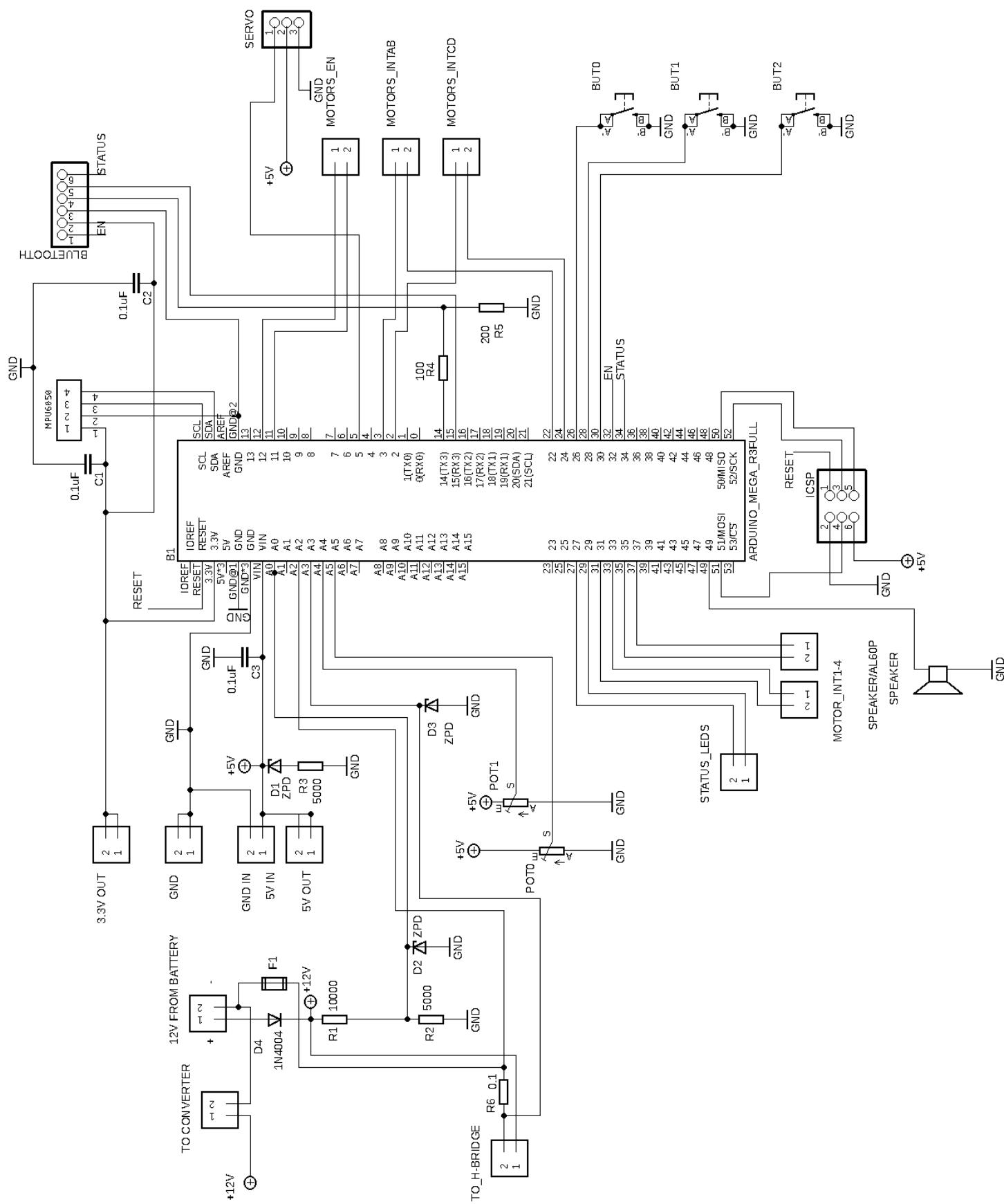
Hodit obr. do prilohy

4.3 Návrh a výroba ovládača robota

Pri návrhu ovládača robota sme postupovali obdobným spôsobom ako pri návrhu šasi. Rovnako ako pri šasi aj tu bol na návrh ovládača použitý nástroj Fusion 360 a technológia 3D tlače. Takto navrhnutý ovládač obsahuje dvojosový analógový joystick, ktorý riadi pohyb robota a umožňuje používateľovi pohyb v menu nastavení. Informácie získava používateľ zo zabudovaného 1,8 palcového farebného TFT displeja. Orientáciu v menu zjednodušujú dve zabudované tlačidlá.

Napájanie ovládača je riešené z klasickej 9V batérie, zredukovanej spínaným zdrojom na 5V a na samotnú komunikáciu slúži modul HC-05 spomenutý v prvej časti tejto kapitoly. Okrem vysielania riadiacich príkazov ovládač v periodických intervaloch prijíma od robota dátu o jeho stave, ktoré následne zobrazuje užívateľovi na displeji.

Ovládač je schopný zobraziť informácie o uhle náklonu robota, aktuálnej rýchlosťi, prie-

Obr. 4.13: Schéma shieldu pre Arduino

Obr. 4.14: Ovládač balansujúceho robota

mernej rýchlosťi, aktuálnych kalibračných hodnotách a stave batérie. Používateľ môže prostredníctvom ovládača dať robotovi pokyn na začatie autokalibrácie, odosielania dát do terminála počítača cez sériový port alebo na vyslanie výstražného zvukového znamenia.

Narozdiel od predchádzajúceho prípadu, kedy sme navrhli okrem šasi taktiež dosku plošných spojov, v prípade ovládača neexistujú požiadavky na nijakú dodatočnú elektroniku a tak táto potreba odpadá. Komponenty budú spojené vnútri ovládača priamo s vývojovou doskou Arduino Nano. Malé rozmery tejto dosky zabezpečia, že rozmery ovládača budú podobné bežne predávaným konzolovým ovládačom.

Ako problematická sa ukázala spotreba spínaného regulátora napäťia, ktorá v bola v prípade nezaľaženého regulátora až 8 mA. Takýto trvalý odber by nami použitú batériu rýchlo zničil, pristúpili sme teda k priradeniu spínača, ktorým bude batériu možné priamo odpojiť keď bude ovládač nepoužívaný.

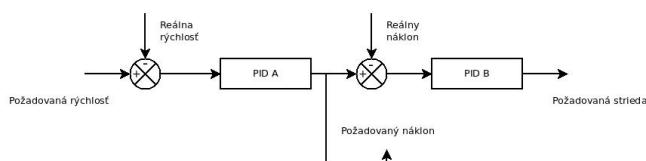
5 | NÁVRH A IMPLEMENTÁCIA RIADIACEHO SYSTÉMU ROBOTA.

Základom nami použitého riadiaceho systému budú dva PID reglátory zapojené do kaskády. Toto zapojenie budeme ďalej označovať ako RS. Vstupom RS bude požiadavka na rýchlosť pohybu robota v $rad.s^{-1}$ a výstupom strieda PWM signálu privádzaná na vstup do H-mostíka, vyjadrená hodnotou od -100% až 100% (kde záporná hodnota predstavuje zmenu smeru otáčania motorov). Funkcia jednotlivých PID regulátorov v RS bude vysvetlená v nasledujúcej časti práce. Autor považuje za nutné podotknúť, že samotné zabezpečenie balansovania robota na mieste je možné zabezpečiť použitím jediného PID regulátora. Nevýhodou takéhoto postupu je ale nemožnosť akejkoľvek regulácie rýchlosťi pohybu robota.

5.1 Štruktúra RS robota

Na Obr. 5.1 sme znázornili zapojenie PID regulátorov v RS.

PID A: Vstupom do PID A je požadovaná rýchlosť robota, tá je odčítaná od reálnej rýchlosťi nameranej pomocou enkodérov a spracovaná. Pri riadení robota môžeme špecifikovať požadovanú rýchlosť a na výstupe PID A bude požadovaný uhol náklonu. Týmto spôsobom zabezpečíme ako dosiahnutie požadovanej rýchlosťi tak aj to, že robot sa bude pohybovať kon-

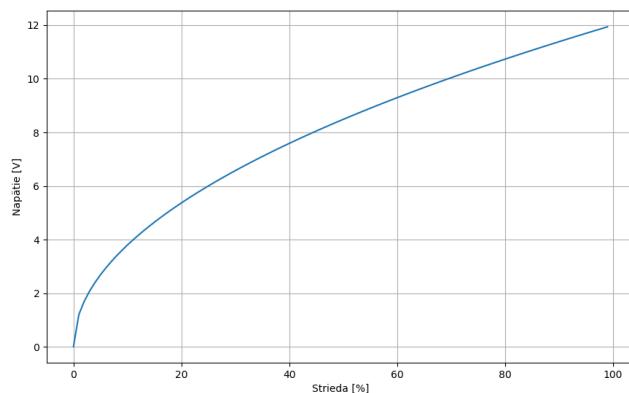
Obr. 5.1: Schematické zapojenie PID regulátorov

štantnou rýchlosťou. Výhodnou vlastnosťou PID A je, že požadovaný uhol náklonu nebude počas celej doby riadenia konštantný pre danú rýchlosť, ale bude dynamicky prispôsobovaný aktuálnym podmienkam. Ak by to tak nebolo robot by pri konštantnom uhle náklonu pokračoval v zrýchľovaní aby sa vyhol pádu až pokiaľ by motory dosiahli maximálnu rýchlosť a neboli schopné dosiahnuť požadované zrýchlenie na udržanie uhla náklonu. Po tomto bude by nasledoval pád.

PID B: Výstupom PID B je ako už bolo skôr spomenuté strieda signálu vstupujúceho do H-mostíka. V prípade nami použitého mostíka platí, priama úmera medzi striedou vstupného signálu a napäťím do motorov. Nedá sa ale povedať, že by závislosť medzi striedou a výstupným napäťím bola lineárna. V skutočnosti pre efektívne napätie na výstupe mostíka platí vzťah (5.1), v ktorom δ je z intervalu $< 0; 1 >$ a predstavuje striedu vstupného signálu. Závislosť výstupného napäťia a striedy je zobrazená na Obr. 5.2. V našom prípade sa ale nejedná o závažný nedostatok, ktorý by výrazným spôsobom ovplyvňoval výsledky regulácie.

$$V_{EF} = V_{MAX} \sqrt{\delta} \quad (5.1)$$

Ladenie RS prebiehalo po častiach. Keď prvý sme naladili PID B, pričom využitá bola Zieger-Nicholsova metóda, nasledovaná jemným, manuálnym doladením parametrov. Pri ladení bol na vstup privedený nulový vstupný signál, reprezentujúci požiadavku na nulový uhol náklonu. Výsledkom tohto ladenia bol robot schopný balancovať vo vzpriamenej polohe,

Obr. 5.2: Znázormenie závislosti medzi striedou a napäťím

ktorý odolal aj silnejším pokusom o jeho prevrhnutie. Ako nedostatkom sa ale javilo to, že robot nebol nijakým spôsobom penalizovaný za pohyb a tak trvalo aj niekoľko sekúnd kým sa po postrečení opäť dostal do ustáleného stavu (stav charakterizovaný minimálnou osciláciou okolo osi natočenia a minimálnou rýchlosťou pohybu).

Po naladení PID B, bol ladený PID A, pričom sme na vstup RS opäť priviedli nulovú hodnotu - teda požiadavku na nulovú rýchlosť. Kedže pri prevádzke bude práve tento stav s nulovou požiadavkou najčastejší pri ladení PID A sa kládol silný dôraz na správanie systému pri návrate do ustáleného stavu. PID A bol naladený obdobným spôsobom ako PID B. Výsledkom bol RS schopný zabezpečiť minimálnu uhlovú výchylku robota pri minimálnej rýchlosťi pohybu.

Kedže pri realizácii PID bola použitá forma popísaná v 2.9 bole ešte potrevné určiť konštantu T_f podľa vzťahu 2.8. Pri zisťovaní oscilačnej frekvencie robota pri pohybe sme na presné nameranie krátkych periód oscilácií použili kamerový záznam pohybu robota. Pri známej frekvencií snímkovania, ktorá bola v našom prípade 60 FPS(frames per second), je spočítaním snímok a ich vynásobením periódou snímkovania možné presne odmerať aj krátke časové okamihy. Zavedenie konštanty T_f zlepšilo vlastnosti RS robota.

5.2 Implementácia riadiaceho systému

Implementácia RS robota bola realizovaná v jazyku C++, pričom sme využili objektovo orientovaný spôsob programovania. V praxi to znamená, že jednotlivé funkčné celky robota sú reprezentované v dátových štruktúrach nazývaných objekty. Každý objekt predstavuje inštanciu triedy, v ktorej sú definované jeho vlastnosti a metódy - teda jeho štruktúra. Prostredníctvom týchto vlastností a metód objekt vykonáva vrámci funkčného celku určité funkcie. Výhodou tohto postupu je, že takto napísaný kód je znovupoužiteľný aj v iných projektoch a v prípade potreby jednoducho rozšíritelný o dodatočnú funkcialitu.

Príkladom triedy v nami použitom kóde je trieda *PID*. V tejto triede sú definované metódy, ktoré by mal byť každý objekt triedy PID schopný poskytnúť. V našom prípade sa jedná o metódy pre nastavenie a úpravu parametrov P, I, D a metódu pre vypočítanie výstupu

PIDu vzhľadom na určitý vstup. Vytvorenie tejto triedy nám umožní reprezentovať PID A a PID B ako inštancie tejto triedy.

Pri triede PID je treba poznamenať, že priame použitie 2.9 na vypočítanie výstupu by nebolo možné, keďže v nami predstavenej forme sa jedná o spojity regulátor. Mikroprocesor je ale digitálne zariadenie, ktoré nie je schopné priamo realizovať spojité funkciu, ani prijímať spojité dátá (ktoré by väčšina nami použitých senzorov ani nebola schopná poskytnúť). Je preto potrebné vyjadriť 2.9 aj vo spojitej forme. Výstup PID pre vzorku číslo i je teda:

$$y_i = Pe_i + I \sum_{k=0}^i e_k \Delta t + D \Delta e_i \quad (5.2)$$

$$\Delta e_i = \frac{T_f \Delta e_{i-1} + (e_i - E_{i-1})}{\Delta t + T_f} \quad (5.3)$$

pričom e_i je rozdiel požadovaného uhla a skutočného uhla, pre vzorku i a Δt je čas medzi jednotlivými vzorkami.

Lst. 1 predstavuje ukážku jednej nami implementovanej metódy triedy PID. Jej výstup predstavuje výstup daného PID regulátora.

Lst. 1: Príklad jednej z metód triedy PID

```

1 float PID::giveOutput(float input, float target, float dt, float constrainI){
2     float output = 0;
3     float Perror = target-input;
4     error_integral += Perror;
5     if(constrainI){
6         error_integral = constrain(error_integral,-constrainI,constrainI);
7     };
8     error_derivative = (Tf*error_derivative + (Perror - old_error))/(dt + Tf); //implements
9     filtering constant Tf
10    output = P*(Perror)+I*(error_integral)*dt+D*error_derivative;
11    old_error = Perror;
12    return output;
13 }
```

Celý nami vytvorený kód pracuje po úvodnej inicializácii premenných a vytvorení objektov na princípe kontrolnej slučky, t.j. skupiny príkazov, ktoré sa periodicky opakujú. V našom prípade sme túto slučku navrhli tak aby prebehla raz za každých 10 ms. V tejto riadiacej slučke načítavame nové údaje zo senzorov, spracúvavame ich prostredníctvom RS a na vstup H-mostíka privádzame výsledný signál PWM. Celý proces je znázornený v diagrame Obr. C.1.

V Obr. C.1 nie sú znázornené spracovania prerusení, v ktorých sa spracúvajú údaje z enkodérov, použitých na monitorovanie aktuálnej rýchlosťi robota. Výstup zo samotných enkodérov prichádza do mikropočítača po štyroch dátových linkách (dve pre každý enkodér), vo forme impulzov vzájomne oneskorených o čas t_e . Výstup z dvoch kanálov enkodéra je zobrazený na Obr. D.1 Na jedinú otáčku kolesa pripadá N takto vzájomne posunutých impulzov. Spočítaním týchto impulzov za čas t_S vieme určiť uhlovú rýchlosť kolesa a z nej následne odvodiť celkovú rýchlosť pohybu robota. Smer pohybu určíme podľa poradia detekcie impulzov.

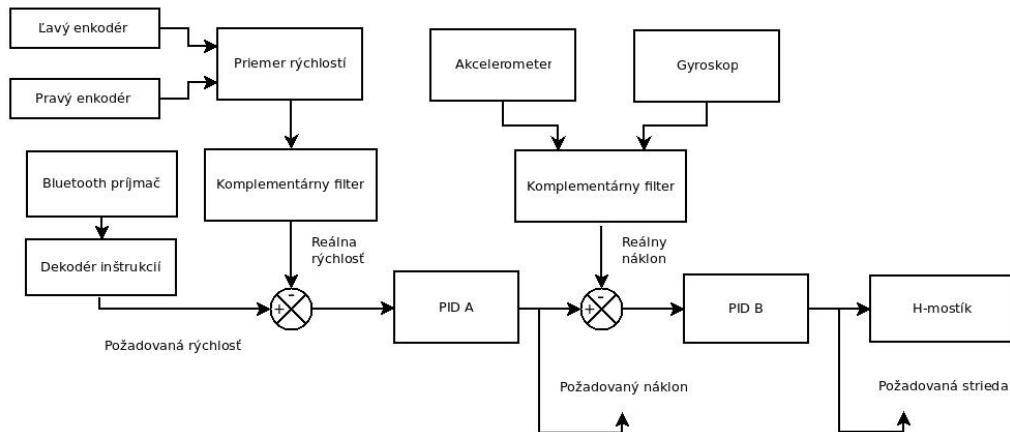
Vzorec pre výpočet pohybu robota je teda možné vyjadriť ako:

$$\begin{aligned}\phi_w &= \frac{2\pi}{N} k \quad [\text{rad}] \\ \omega &= \frac{\phi_w}{t_S} \quad [\text{rad.s}^{-1}] \\ v &= \omega r \quad [\text{m.s}^{-1}]\end{aligned}$$

kde k predstavuje počet detekovaných impulzov z jednej linky a r polomer kolesa robota.

Následne je ešte potrebné zredukovať šum prítomný v takto nameraných dátach, v našom prípade pomocou komplementárneho filtra. Komplementárny filter bol taktiež použitý aj pri filtrovaní a fúzií dát nameraných z akcelerometra a gyroskopu.

Podrobnejšia schéma zobrazujúca celkovú činnosť RS robota je na Obr. 5.3. Znázorňuje ako RS robota, tak aj spôsob spracovania dát na jeho vstupoch.

Obr. 5.3: Podrobnejšia schéma RS robota

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

- [1] ING. ZDISLAV EXNAR, doc. et al. *Teória automatického riadenia I Lineárne systémy riadenia*. Žilina: Žilinská univerzita, 2006. 119 s. ISBN 80-8070-617-4.
- [2] OOI, R. C. *Balancing a Two-Wheeled Autonomous Robot*. Perth, 2003. Dipl. pr., The University of Western Australia - School of Mechanical Engineering. Vedúci práce Prof. Jie Pan A/Prof. Thomas Bräunl.
- [3] MAHMOUD KHALED Aly Omar, M. I. *Balancing a Two Wheeled Robot*. Minia, 2009. Dipl. pr., Minia University - Faculty of Engineering Computers-Systems Dept. Vedúci práce Prof. M.Moness.

ČESTNÉ VYHLÁSENIE

Vyhlasujem, že som zadanú prácu vypracoval samostatne, pod odborným vedením vedúceho práce, ktorým bol Ing. Dušan Nemeč, PhD a používal som len literatúru uvedenú v práci.

Súhlasím so zverejnením práce a jej výsledkov.

Dátum odovzdania práce, Žilina

---

podpis

Žilinská univerzita v Žiline

Elektrotechnická fakulta

Evidenčné číslo práce

**NÁVRH A KONŠTRUKCIA DVOJKOLESOVÉHO
BALANSUJÚCEHO ROBOTA**

PRÍLOHOVÁ ČASŤ

2017

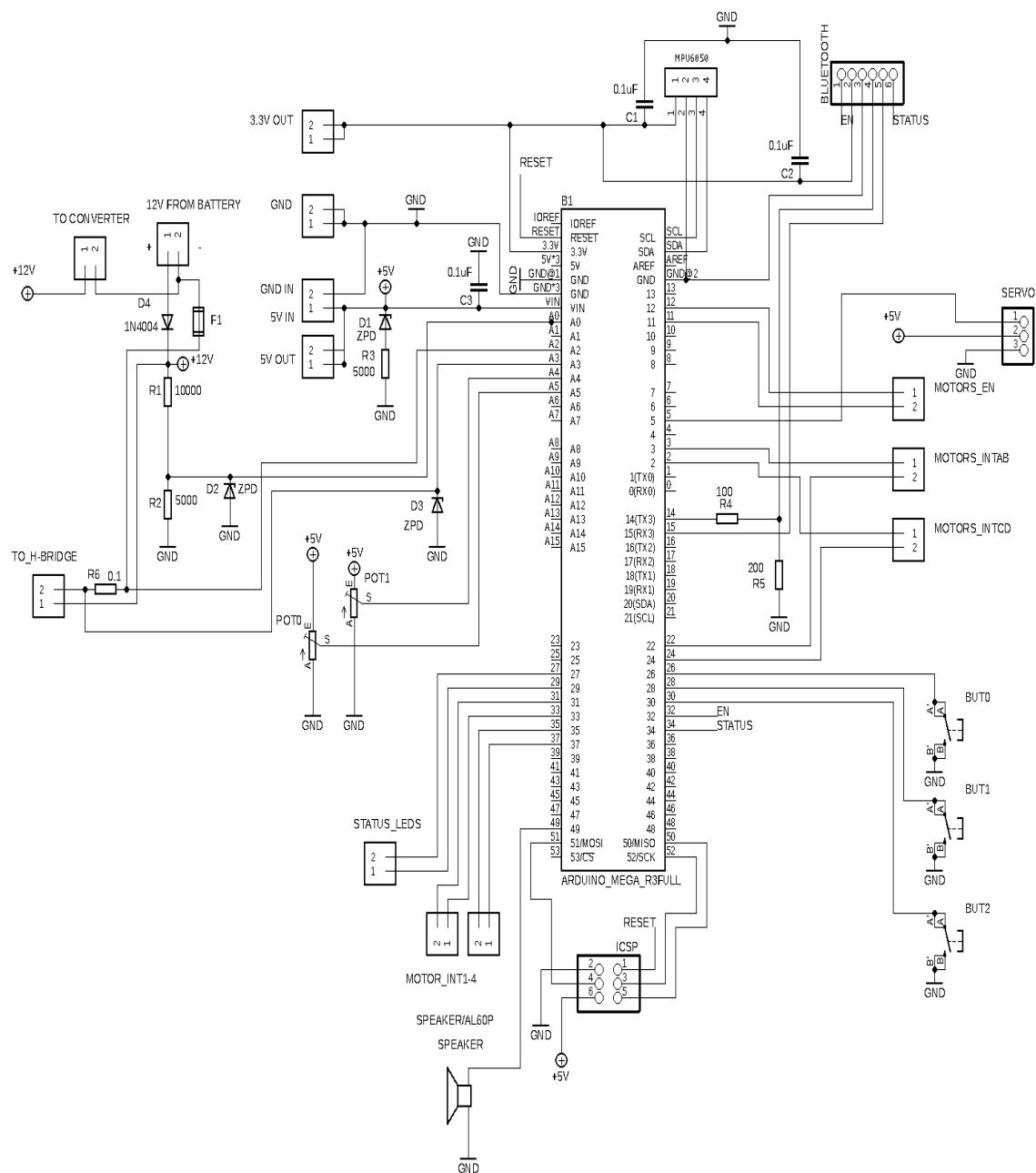
Daniel Adamkovič

PRÍLOHA A | ZIEGER-NICHOLSOVA TA- BULKA

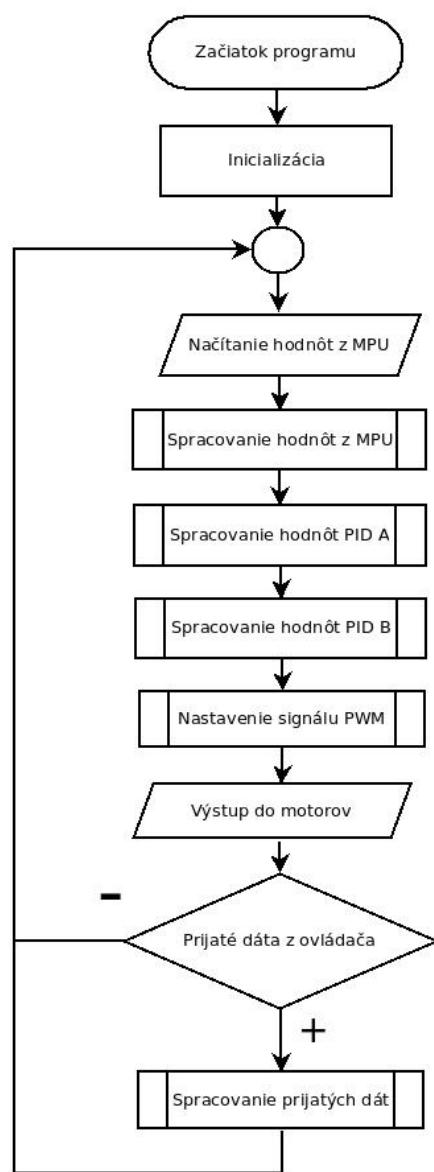
	K_p	K_i	K_d
P	$0.5K_p$	-	-
PI	$0.5K_p$	$\frac{0.54K_p}{T_k}$	-
PD	$0.5K_p$	-	$0.02K_pT_k$
PID	$0.5K_p$	$\frac{1.2K_p}{T_k}$	$0.075K_pT_k$

Tab. A.1: Zieger-Nicholsova tabuľka

PRÍLOHA B | SCHÉMA SHIELDU

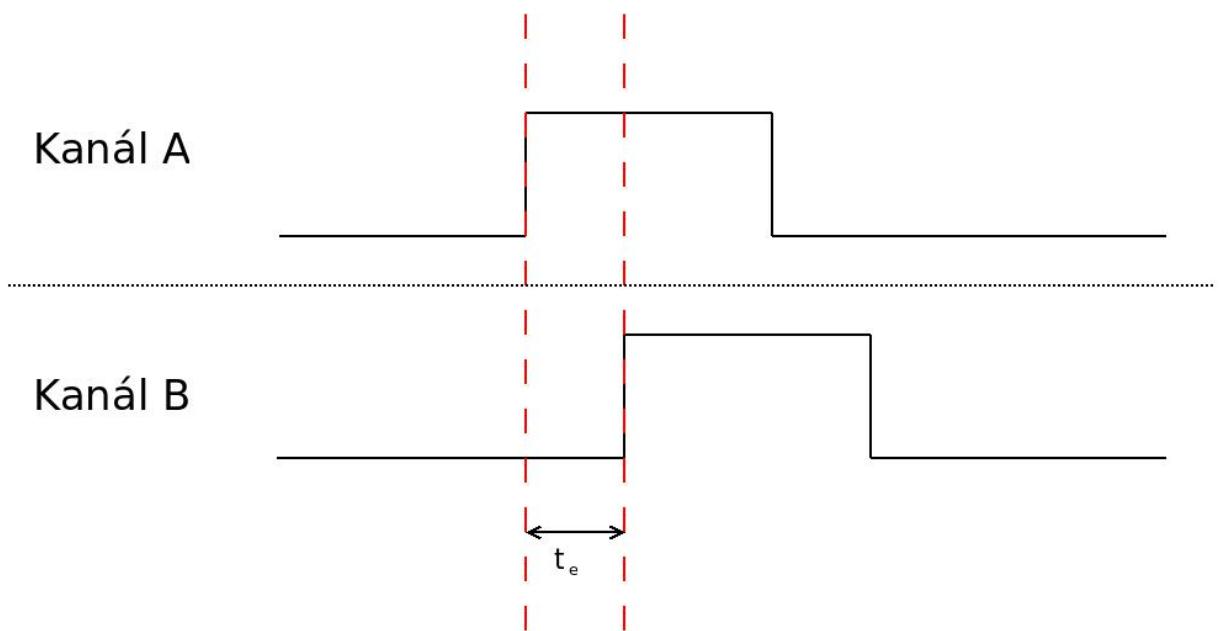
PRÍLOHA C | DIAGRAM PROGRAMU

Obr. C.1: Diagram programu.

^oPozn.: V diagrame nie sú kvôli prehľadnosti znázornené obsluhy prerušení, v ktorých sa aktualizujú údaje z enkodérov.

PRÍLOHA D | VÝSTUP Z ENKODÉRA

Obr. D.1: Výstup z kanálov enkodéra